

SÖZÜN VƏ SƏNƏTİN UCALIĞINDA

(əvvəli ötən sayımızda)

İnsan öz təbiəti etibarilə qəribə, həm də mürəkkəb məxluqdu. Onun içərisindəki təkəbbür, mənəmmənəmlik, qurmaq və dağıtmaq (bəlkə də daha çox dağıtmaq) duyğusu min illərdə qana, ölüm-itimlə hesablanmışdır. Cahangirlərin, şahların, xaqanların təbiətində olan təkəbbür bütünlükdə dünyanı qana çalxayıbdı. Gələn gələnin arxasınca danışib, qüsurlarını, çatışmazlıqlarını, talançılığını, zülmünü və s. cəmiyyətə sıırmaqla öz işlərini görürdü. Məmləkətə daha ağır acılar yaşadıdır. Sonrakı isə onun özünü təhlillə, gördüklərini qılınclamaqla yaşamağa üstünlük verir. Beləcə insan ömrü ağırların içində çırpınmaqla sonulanıdır. Bu gün də belədir, eynilə dünya nizamında bu düstur təkrarlanır. Azərbaycanımız, bizim müqəddəs vətənimiz isə bunun daha dəhşətlilərinə şahidlik edibdi. Tarixi torpaqlarımızın itkisi və bugünkü Qarabağın taleyi, məmləkətimizin halı buna tipik nümunədir.

**Ağbulağın bəxti qara yazıldı,
Şamsız adı xəritədən pozuldu.
Qəlbimizdə bir əbədi sızıltı -
Gözləmərdik belə fitnə-feli biz.**

**Nökərimiz üzümüzə ağ oldu,
Dağlarımız gözümüzə dağ oldu.
Sonaları pərən-pərən dağıldı,
Qara geydi bizim Qara gölümüz.**

Göründüyü kimi, burada ifadə olunan informasiya, poetik mətnin işarələdiyi məzmun bütünlükdə Azərbaycanın son illərdəki problemlərini, sovetlər imperiyasının dağılmasından sonrakı mənəmmənəmlik ağırılarını ümumiləşdirir. İmperiyanın gəlişindən gedişinə qədər Azərbaycan, demək olar, böyük fəlakətlərlə üz-üzə qalıbdı. Daha doğrusu, imperiya Azərbaycana fəlakətlər yaşadıbdı. Bu gün də, artıq imperiyanın dağılmasından təxminən iyirmi altı illik zaman ötsə də həmin fəlakətlərin, siyasətin acısını yaşamaqdadır. Yuxarıdakı nümunə də birbaşa baş vermiş olacaqların ifadəsinin bir faktıdır. R.Yusifovlu bir yaradıcı, istedadlı ədəbiyyat adamı kimi onların poetik təqdimini verir. Bütünlükdə Azərbaycan xalqı, türk dünyası tarixi torpaqların, Qarabağ itkisinin acısını yaşayır. R.Yusifovlu bir yaradıcı kimi onların hamısını öz taleyində yaşadı. Gözəl Qarabağın, göz açdığı torpaqların, yurd yerlərinin, Qubadlı dağlarının, Həkərinin, Qara gölün acısını yaşayır və onu bədii faktə çevirir.

R.Yusifovlunun yaradıcılığı, həyat hadisələrinə, mühitə, hər hansı faktə yanaşmaları obrazlılığa, özünəməxsusluğa, yaddaş faktlarına, arxaik düşüncənin zaman-zaman cılalayıb ötürüldüyü təsəvvürə hesablanır. Onun hər hansı şeirinin arxasında canlı hə-

yat, yaradıcı qəlbinin pulsuları hiss olunur. Mahiyyətinə fikir verdikdə isə ucsuzluğa, son dərəcədə müqəddəs dəyərlərə, mənəviyyət kodlarının qəlibləmiş sxemlərinə gedib çıxır. Məhz bu səbəbdən də mövcud nümunələr üzərində daha ciddi müşahidələr aparmağa ehtiyac duyulur. Məsələn, bir nümunəyə diqqət yetirək:

**Kəndimizə qonaq gələn dost,
Öz bəxtindən küs ki,
Sən adicə bir çiçək görürsən,
mən baba qəbrindən
boylanan nisgil.
Min xatirə uyuyur
o dağın zirvəsində,
bu dərənənin qucağında.
Bir həsrət nəğməsi çağlayır
bu bulağın dodağında.
Bir ürək titrəyir
bu ağacın hər yarpağında.
Bir ata hənəri var
bu evin suvağında...**

Burada sonu, ucu-bucağı görünməyən yaddaş, tarix, insan ömrünün bütün dövrlərini izləyəcək, onunla birgə addımlayacaq hisslər, təsəvvürlər, yaddaş və onun müqayisəsi var. Budur ədəbiyyat, bədii mətnin plafonik xarakterliliyi və buradan da həyat, onun rəngarəng məzmunu aydınlaşır.

Onu da əlavə edək ki, bu tip mətnlərin açımı və yozumu birdən-birə, hansısa təsadüfi münasibətlərlə, şərhlərin birbaşa verilməsi ilə olmur. Zəngin mətn bazası tədrici prosesdə aydınlaşır. R.Yusifovlunun poeziyası hisslərin, duyğuların dil açdığı, boy göstərdiyi, cıvələndiyi poeziyadır. Orada hər gülün, çiçəyin öz etri, rengi olduğu kimi, hər sözün, misranın, bəndin, bütünlükdə mətnin fenomenliyi, rayihəsi var.

**Hələ qurumayıb gözümün yaşı,
Bulağa min şükür, çaya min şükür!**

**Sevdim güllü yazı, boranlı qışı,
Payıza min şükür, yaza min şükür!..**

**Demə karvanımın üzü qışadı,
İçimdə payızla bahar qoşadı.
Sevdim, sevincli ömür yaşadım,
Allahın verdiyi paya min şükür!**

Azərbaycan ədəbiyyatının tarixinə, keçib gəldiyi yola fikir verdikdə bütün zamanlarda özünəməxsusluq, ənənənin daşınışı və qoruyuculuğu, vətəndaşlıq missiyasına sədəqət, idealların təqdimi və ona yönləndirmə, nikbin duyğuların, həyat eşqinin aparıcılığı bir tərəf kimi özünü göstərir. Q.Təbrizinin, X.Təbrizinin, Ə.Gəncəvinin, X.Şirvaninin, Ö.Gəncinin, M.Gəncəvinin, N.Gəncəvinin, Z.Şirvaninin, A.Ərdəbilinin, Ə.Təbrizinin, Ş.Q.Ənvarın, M.Şəbustərinin, Ş.İ.Xətəinin, M.Füzulinin, M.Əmaninin, S.Təbrizinin, M.P.Vaqifin, M.V.Vidadinin, Q.Zakirin, S.Ə.Şirvaninin, M.Ə.Sabirin, M.Hadinin, A.-Səhhetin, S.Vurğunun, M.Müşfiqin, H.Arifin, M.Arazın, M.Yaqubun və s. sənətkarların yaradıcılığında özünü göstərən ruhun uğurlu davamı, əlavələrlə görünüşüdür. R.Yusifovlunun yaradıcılığında klassiklərdən gələn sənətkarlıq missiyasının qorunması aparıcılıqla müşahidə olunur.

**Məhəbbət ocağı hey için-için,
Közərim köksümdə, açılıb dilim.
Dünyaya gəlmişəm yaşamaq üçün,
Dünyaya gəlmişəm sevim, sevilim!**

**Əyilib su içdik buz bulaqlardan,
Haraya getmədik biz gözə-gözə?
Gözəl çəmənlərdən, uca dağlardan,
Gül dərmək yazılıb qismətimizə.**

R.Yusifovlunun poeziyası təkcə mətn bazası, informasiya intelleksiyası ilə seçilmir, burada həm də poetik mətnin fakturasının əlahiddəliyi diqqətə cəlb edir. Bütün olanlar tipikliyə, həyat eşqinin sonsuzluğuna, nümunə olmaya hesablanır. Bədii strukturun hərəkətliliyi (müxtəlifliyi), fonosemantik xarakterliliyi, estetik funksiyası məzmunun fəvqəladə zamanlılığını şərtləndirir.

Böyük şairimiz S.Vurğun xüsusi olaraq vurğulayırdı ki, "öz üslubunu təyin etmək və ona daim sadıq yaşayıb yaratmaq şair üçün səadətdir". R.Yusifovlu bütün mövzularda öz üslubuna sədəqət göstərən, öz ampulasında olan sənətkarlardandır. Nədən yazmasından, mövzu fərqliliyindən asılı olmayaraq bütün vəziyyətlərdə belədir. Bu, doğurdan da, sənətkar xösbəxtliyidir.

Uşaqlar üçün yazdığı şeirlərdə də, elmi məqalələrində də aparıcı tərəf kimi bu boy göstərir. Azərbaycan ədəbiyyatını, onun maraqlı, həm də gərəkliliyi bir hissəsi olan uşaq ədəbiyyatını məhz bu özünəməxsusluqları ilə bir boy zənginləşdirmişdir. Çağdaş mədəni mühitdə uşaq ədəbiyyatı öz

rəngarənglikləri, uşaq dünyasının maraqları və ifadə texnologiyalarının uşaq fantaziyasına uyğunlaşması ilə maraqlı doğurur. R.Yusifovlunun zəngin yaradıcılığında uşaq şeirləri bir istiqamətdir, həm də güclü görünən tərəfdir. Onun ayrı-ayrı kitablarında toplanan "Aydanın yuxusu", "Bacım deyir", "Şirin", "Bağçanın çiçəkləri", "Güllü don", "Aynur kimdi", "Ülkər", "Çiyələk", "Təbrizinin günahı", "Ramizin cavabı" və s. onlarla şeirləri sırf uşaq fantaziyasına, onların təsəvvür və düşüncələrinin ifadəsinə hesablanmışdır.

**Yun çırpırdı bir dəfə
Həyatda Gülsüm nəne.
Durub ona baxırdı
Bizim balaca Nənə.
Nənəsinin işləri
Çaş-baş qoymuşdu onu.
-Nənəcan, yazıq deyil,
Niyə deyirsən yunu?**

Bu cür tipik nümunələr, uşaq düşüncəsində olanları yazıya gətirmək bacarığı R.Yusifovlunun yaradıcılığında kifayət qədərdir.

Onun zəngin yaradıcılığında mühüm bir hissəni uşaq ədəbiyyatının, eləcə də bütünlükdə Azərbaycan ədəbiyyatının nəzəri məsələləri təşkil edir. "Uşaq ədəbiyyatı" (Bakı, Şirvanşəhr, 2006), "Ədəbiyyatşünaslığın esasları" (Bakı, Şirvanşəhr, 2005), "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" (Bakı, Çarşoğlu, 2004), "Azərbaycan poemalarının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" (Bakı, ADPU, 2010), "Ədəbi-nəzəri fikrin inkişaf mərhələləri" (Bakı, Elm və təhsil, 2016) kitabları məhz hər birisi ədəbi mühitin nəzəri problemlərini təhlil etmək, konseptual yanaşmaları ortaya qoymaq baxımından əhəmiyyətli-dir. Bunların hər biri R.Yusifovlunun yaradıcı şəxsiyyətini, Azərbaycan ədəbiyyatına sevgisini, bütünlükdə Azərbaycan ziyalısının kimliyini aydınlaşdırmaq üçün nümunədir.

Sonda deyəcəyim bir məsələ də vardır. Bu R.Yusifovlunun pədaqoji fəaliyyəti ilə bağlıdır. R.Yusifovlu təkcə poeziyası, elmi araşdırmaları, "Göyərçin" jurnalındakı fəaliyyəti ilə adını xalqımızın tarixinə yazmayıbdır. Onun canlı fəaliyyətinin mühüm bir hissəsi universitet auditoriyası ilə bağlıdır. Tələbələrin sevimlərinə çevrilmişdir, onların hər birinin qəlbində bir Rafiq Yusifovlu sevgisi vardır. Bunları canlı şahid kimi görür və deyirəm. Rafiq müəllim pədaqoji fəaliyyəti ilə də Azərbaycan balalarına insanlığın, şəxsiyyət olmanın nümunəsidir. Bütün bunlar Rafiq Yusifovlunun bir yaradıcı kimi zənginliyini səciyyələndirir.

**Mahmud ALLAHMANLI
filologiya elmləri doktoru,
professor**